

V. KRIMINALISTIKA

KRIMINALISTIKOS MOKSLO RAIDA LENKIJOJE

Doc. dr. Hendryk Malevski

Lietuvos teisės akademija, Kriminalistikos katedra, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 11
Elektroninis paštas krk@lta.lt

Pateikta 2000 m. balandžio 3 d.

Parengta spausdinti 2000 m. balandžio 27 d.

Recenzavo Lietuvos teisės akademijos mokslo prorektorius doc. dr. E. Kurapka ir Teisės fakulteto Baudžiamojo proceso katedros vedėjas prof. dr. E. Palskys

S a n t r a u k a

Straipsnyje autorius bando apžvelgti kriminalistikos mokslo kūrimosi ir raidos problemas Lenkijoje. XX a. pradžioje Lenkijai atgavus nepriklausomybę, pradėtos kurti įvairios, tarp jų ir kriminalistinės ekspertizės, institucijų struktūros, kurios sudarė materialias prielaidas kriminalistikos mokslo plėtrai. Nors tarpukario metais Lenkijoje nebuvo specializuotų kriminalistikos mokslo įstaigų, bet praktinis kriminalistikos metodų ir priemonių panaudojimo lygis buvo gana išplėtotas. Tuo laikotarpiu buvo leidžiama nemažai kriminalistikos metodinės literatūros, atskirais klausimais buvo išleista ir monografijų.

Pokario metais Lenkijos kriminalistikos mokslui ir praktikai turėjo įtakos Tarybų Sąjunga. Bet pamažu pradėjo kurtis savi kriminalistikos mokslo centrai, kurie plėtojo ir tarpukario Lenkijos, ir Vakarų mokslininkų idėjas. Pasikeitus santvarkai Lenkijoje, demokratinės permainos palietė ir kriminalistikos mokslą, kuris pradėjo sparčiai vystytis. Kartu kokybinių pokyčių buvo pastebima ir praktinėje veikloje. Nuomonių įvairovė padeda plėtoti kriminalistikos mokslą. Tai rodo ir autoriaus paminėti paskutinių metų leidiniai.

Panaši istorinė praeitis, vienodi Lietuvos ir Lenkijos siekiai, panaši socialinė padėtis, panašios nusikalstamumo raidos tendencijos sudaro palankias sąlygas stiprinti ir skatinti bendradarbiavimą plėtojant ir taikant praktinėje veikloje kriminalistikos mokslą.

Kriminalistikos, kaip ir kiekvieno kito mokslo, sampratos, dalyko apibūdinimas negali būti subjektyvių teoretiko samprotavimų rezultatas. Kriminalistikos dalyko apibūdinimas – tai sudėtingas mokslinių tyrinėjimų rezultatas, grindžiamas tam tikrais jau pasiektais rezultatais (pozityvinis, pragmatinis pradas) ir galimomis ateities raidos kryptimis (prognostinis pradas).

Todėl galime teigti, kad mokslo dalyką determinuoja, apibūdina dabarties ir ateities metodų, būdų ir priemonių visuma, užtikrinanti tam tikrų problemų sprendimą ir visuomenės poreikialautą.

Mokslo teorija nesukuria konkretaus mokslinio dalyko. Teorija tik formuluoja mokslo dalyką, nustato jo ribas, prognozuoja jo raidos kryptis, gaires, klasifikuoja tam tikras sąvokas, struktūrizuoja visumą.

Mokslo dalykas, ypač taikomojo pobūdžio, labai retai būna pastovus ir nekintamas. Panaudojus šio mokslo laimėjimus praktikoje, atsiranda vis naujų galimybių juos taikyti, o tai, be abejo, turi įtakos mokslo dalyko plėtrai [1, p. 65].

Šiuolaikinė kriminalistika – tai kompleksinė disciplina, glaudžiai susijusi su daugeliu

mokslo šakų, naudojanti tų mokslų laimėjimus tiesiogiai arba juos transformuojanti savo tikslams.

Be abejo, šiuolaikinė kriminalistika atlieka ir savo autentiškus originalius tyrimus, kurie yra taikomi ne tik kriminalinėje sferoje, bet vis dažniau ir civiliniame procese, archeologijoje ir kitose gyvenimo srityse, kur būtina iširti ir identifikuoti įvairius objektus, įvertinti (verifikuoti) identifikacijos ir diagnostikos procesų rezultatus ir kt.

Šiuolaikinė kriminalistika Lenkijoje dažnai suprantama gerokai plačiau negu Lietuvoje.

Pavyzdžiui, 1999 m. išleistame kriminalistikos vadovėlyje prof. J. Vidackis (Widacki) rašo, kad kriminalistika, vertinant jos metodus, – empirinis, o vertinant tikslus, – taikomasis mokslas. Todėl nustatyti šio dalyko ribas nėra nei galima, nei būtina. Visokie griežti mokslų atribojimai turi tik pagalbines, formalią reikšmę ir svarbesni institucijoms, užsiimančioms mokslu, negu pačiam mokslui [2, p. 4]. Bet, mūsų manymu, kaip yra žalingas dogmatizmas, taip ne mažiau žalingas ir amorfinis, nestruktūrizuotas mokslas, jeigu apskritai mokslu galima pavadinti eklektišką žinių visumą.

Lenkijos kriminalistikos mokslo raidos apžvalgoje nagrinėjamos šio mokslo ištakos nuo XIX amžiaus. Socialiniai-ekonominiai pokyčiai Lenkijoje leidžia pagrįstai ir argumentuotai išskirti tris pagrindinius kriminalistikos mokslo raidos etapus: tarpukario, vadinamąjį socialistinį ir dabartinį, po nepriklausomybės atkūrimo.

Mūsų atlikta kriminalistikos šaltinių analizė rodo, kad kriminalistikos samprata ir sistema dažnai priklauso nuo šito mokslo ištakų formavimosi suvokimo. Lenkijos mokslininkai įvairiai traktuoja kriminalistikos ištakas ir jos ryšius su kitais mokslais. Vieni kriminalistikos atsiradimą sieja su teismo medicinos mokslu, kiti – su kriminologija, treči – su gamtos ir technikos mokslų laimėjimų diegimu į nusikaltimų tyrimo praktiką.

Kai kurie mokslininkai pabrėžia teisinę kriminalistikos prigimtį ir jos aptarnaujamąją funkciją baudžiamajame procese. Dar kiti bando tęsti H. Grosso (Grosso) idėją, kad kriminalistika – tai gamtos mokslų elementas baudžiamojame teisėje [3, p. 108].

Žvelgiant į kriminalistikos ištakas, reikia pažymėti, kad XIX ir XX a. sandūroje, kai Vakarų Europoje buvo kuriami kriminalistikos pamatai, Lenkijos valstybė, kaip ir Lietuvos, neegzistavo. Šiuo laikotarpiu Vakarų Europoje (Austrijoje, Vokietijoje, Šveicarijoje, Didžiojoje Britanijoje ir kitose valstybėse) kūrėsi kriminalistikos institutai, laboratorijos, kriminalistika pradėta dėstyti universitetuose [4; 5].

XX a. pradžioje Lenkijoje buvo tik nedideli kriminalistikos padaliniai, įsteigti kaip okupacinių režimų, pavyzdžiui, carinės Rusijos policijos sudėtinė dalis, kurie atlikdavo ekspertizes ir tvarkydavo politinių bei kriminalinių nusikaltimų įskaitas. Pirmąją (1909 m.) identifikacinę daktiloskopinę ekspertizę Rusijos imperijoje (byloje dėl nužudymo) atliko Varšuvos policijos Registracijos biuro viršininkas M. G. Žabčinskis (Yabczyński) [6, p. 123]. Nors Rusija ir nebuvo tarp pirmųjų šalių vystant kriminalistiką, bet ir ten buvo įdomių, originalių mokslo tyrimų. Pavyzdžiui, tarp kriminalistikos pradininkų buvo J. Burinskis (Burinski) [7, p. 3].

Iš esmės iki nepriklausomybės atkūrimo Lenkijoje kriminalistika kaip besikurianti mokslo disciplina buvo plėtojama teismo medikų, nes kai kurie kriminalistikos klausimai labai glaudžiai susiję su teismo medicinos problemomis. Teismo medikai pirmieji pradėjo taikyti mokslinės metodologijos instrumentariją tiriant grynai kriminalistinius klausimus. Kaip rašo V. Bženkas (W. Brzęk) ir J. Vidackis, būtent teismo medikai pradėjo taikyti identifikacijos metodą kriminalistikoje, nuo jų tyrimų prasidėjo nusikaltimų asmeniui tyrimo metodikų kūrimas.

Teismo medikai pirmieji pradėjo nagrinėti ir kriminalistikos teorijos klausimus: žinovo kompetencijos ribų, išvadų formulavimo principų, ekspertizių įrodomosios reikšmės ir kt. [8, p. 322–323; 9, p. 184].

Ypač svarbią reikšmę kriminalistikos raidai Lenkijoje turėjo teismo mediko prof. L. Vacholco (Wachholz) darbai. Jis sukūrė ne tik biologinių pėdsakų suradimo, užfiksavimo, paėmimo ir panaudojimo, bet ir grynai kriminalistines įrankių identifikavimo metodikas. Atliko labai išsamius šautinių pėdsakų tyrimus. Jų pagrindu tyrė sviedinius ir jų deformacijas. Prof. L. Vacholcas pateikė apžiūrų metodikas bei pėdsakų užfiksavimo ir paėmimo būdus. Jis, galima sakyti, buvo pirmasis antropometrijos ir daktiloskopijos propaguotojas Lenkijoje [8, p. 323].

Kartu būtina pažymėti, kad L. Vacholcas Lenkijoje pirmasis argumentavo būtinybę atskirti teismo mediciną nuo kriminalistikos [10, p. 52].

Panaši padėtis buvo ir Lietuvoje, kur kriminalistikos raidai didelę įtaką darė teismo medikai [11, p. 168–204].

Reikia pažymėti, kad prie kriminalistikos kūrimosi labai prisidėjo ir kitų gamtos mokslų atstovai: chemikai, toksikologai, farmacijos specialistai.

1844 m. J. Belza (Belza) išleido knygą, kurioje buvo pateikti suklasotų dokumentų cheminio tyrimo būdai bei biologinių, ypač kraujo, pėdsakų tyrimų metodikos [8, p. 325–326]. Aštuntajame XIX a. dešimtmetyje J. Mrozovskis (Mrozowski) nagrinėjo dokumentų klastojimo būdus ir pirmasis dokumentų tyrimuose pradėjo taikyti besikertančių linijų eiliškumo nustatymo metodiką [12, p. 347–349].

Kaip teigia V. Bženkas, nors iki Lenkijos valstybingumo atkūrimo kriminalistikos mokslo raidai nebuvo palankių organizacinių sąlygų, bet tam tikri tyrimai buvo atliekami, egzistavo prielaidos, leidusios po Pirmojo pasaulinio karo pradėti organizuoti ir plėtoti mokslą bei praktinę kriminalistinę veiklą [8, p. 326–327].

Atkūrus 1918 m. nepriklausomybę, viena iš svarbiausių policijos užduočių Lenkijoje buvo kriminalistinių padalinių, kurie užtikrintų tam tikrų pėdsakų tyrimo sąlygas, plėtotų kriminalistinę registraciją, steigimas. Valstybės pamatų kūrimo laikotarpiu policija neplanuodavo jokių mokslinių kriminalistinių tyrimų. Anksčiausiai, jau 1919 m., Varšuvos policijoje buvo įkurtas vadinamasis „policijos muziejus“ – savotiškas duomenų bankas. Jame buvo kaupiama informacija apie nusikaltimų padarymo būdus, įdomūs objektai, nusikaltėlių įrankiai ir kt. [13, p. 57–58].

1919 m. pabaigoje –1920 m. pradžioje Lenkijos policijos struktūrose kuriamos chemijos, daktiloskopijos ir fotografijos laboratorijos [14, p. 7]. Iki 1926 m. svarstoma, kokia tinkamiausia kriminalistinės tarnybos struktūra, pertvarkomi kriminalistiniai padaliniai.

1927 m. Vyriausiosios policijos komendantūros policijos laboratorija jau atlieka visus tradicinius kriminalistinius tyrimus. Atliekami rankų, kojų, įrankių, ginklų, rašomųjų mašinėlių identifikaciniai tyrimai, identifikaciniai ir diagnostiniai dokumentų tyrimai [15]. Nuo 1935 m. policijos laboratorija buvo įpareigota atlikti mokslinius kriminalistikos technikos tyrimus [16].

Tarpukario Lenkijoje nebuvo išleistas nė vienas akademinis kriminalistikos vadovėlis, bet buvo leidžiami žinybiniai mokomieji leidiniai. Dauguma tų leidinių – tai kompiliaciniai darbai, turėję didelę praktinę reikšmę [17; 18].

Čia galima paminėti ir kai kurias monografijas, reikšmingas kriminalistikos praktikai. J. Jakubiecas (Jakubiec) 1923 m. išleido 11 dalių monografiją apie daktiloskopiją. Ji buvo išspausdinta savaitraštyje [19]. L. Fajeris (Fajer) 1939 m. išleido monografiją apie raštą [20].

Bet žymiausias Lenkijos tarpukario kriminalistas buvo dr. V. Sobolevskis (W. Sobolewski). Jis, dirbdamas policijoje, aktyviai dalyvavo ir mokslinėje veikloje. V. Sobolevskis teisės studijas baigė Lvove, be to, 1928–1929 m. studijavo kriminalistiką Kriminologijos institute Vienoje, vėliau Policijos mokslų institute Lozanoje. Dr. V. Sobolevskis ne tik organizavo įvairias policijos struktūras ir vadovavo jų veiklai, bet ir dėstė kriminalistiką Varšuvos universitete bei įvairiuose kursuose. Jis yra daugiau nei 30 kriminalistikos mokslo darbų, kurie buvo skelbti Lenkijos, Vokietijos ir Prancūzijos spaudoje, autorius. Jo moksliniai interesai buvo susiję su trasologija ir balistika. Monografija apie trumpavamzdžių ginklų identifikaciją pagal iššautas kulkas ir tūteles priklauso pasaulinei klasikai. Šis darbas pradžioje buvo išspausdintas žurnale, o vėliau ir atskira knyga [21].

Kaip Teisingumo ministerijos padalinys 1929 m. buvo juridiškai įteisintas nuo 1927 m. veikęs Teismo ekspertizių institutas. Jis atlikdavo įvairias baudžiamojo ir civilinio proceso ekspertizes. Nors institute ir buvo atliekami tradiciniai kriminalistiniai tyrimai, išskyrus daktiloskopinius, bet daugiausia dėmesio buvo skiriama fizikiniams, cheminiams, toksikologiniams, biologiniams bei teismo medicinos tyrimams. Be to, institutas atlikdavo mokslinius tyrimus, leido monografijas. Pavyzdžiui, 1939 m. Lvove buvo išleista B. Popielskio monografija „Žmogaus kraujo pėdsakų identifikacija teismo medicinoje“ [22].

Armijoje taip pat egzistavo savarankiška tarnyba, kuri atlikdavo kriminalistinius tyrimus.

Tarpukario Lenkijoje susiformavo kriminalistinių įstaigų sistema, mažiau ar daugiau užtikrinusi kriminalistinių metodų taikymą nusikaltimų tyrimo ir prevencijos tikslams. Bet kartu

reikia pažymėti, kad tada nepavyko sukurti stipraus savarankiško kriminalistikos mokslo centro arba didesnio kriminalistinio padalinio kuriame nors universitete. Bandyta buvo keletą kartų. Pavyzdžiui, 1925 m. buvo bandyta įsteigti Kriminalistikos institutą [23, p. 497–498], kuris turėjo veikti panašiais principais kaip ir Vienos kriminologijos institutas.

Kaip rašo V. Bženkas, tarpukario Lenkijoje nebuvo specializuoto periodinio kriminalistikos leidinio, kuris telktų kriminalistų pastangas plėtojant mokslą. Todėl dauguma darbų kriminalistikos klausimais buvo spausdinama medicinos ir policijos leidiniuose. Kodėl taip buvo? Atkūrus nepriklausomybę, pirmiausia buvo stengiamasi organizuoti teismus ir policiją aptarnaujančius ekspertinius kriminalistinius padalinius, kurių anksčiau nebuvo. Todėl visos funkcijos ir uždaviniai, kurie nebuvo tiesiogiai susiję su šia pagrindine aptarnaujančia funkcija, buvo atidedami [8, p. 333].

Kartu būtina pabrėžti, kad dauguma teisininkų, mokslininkų ir praktikų gana skeptiškai vertino kriminalistikos laimėjimus. Kai kurie teigė, kad tai ne mokslas, o tik tam tikri praktinės veiklos metodai. H. Strasmanas (Strassman) rašė, kad nors kriminalistika ir operuoja savo metodais, bet neturi tinkamos sistemos, nesiekia nustatyti tam tikrų dėsningumų, todėl ją reikia traktuoti daugiau kaip praktinių įgūdžių ir mokėjimų sistemą, o ne mokslą [24, p. 791–792].

Kitokios nuomonės apie kriminalistiką buvo vienas žymiausių Lenkijos baudžiamosios teisės specialistų prof. V. Volteras (W. Wolter). Jis teigė, kad kriminalistika turi užimti jai priklausančią vietą kriminalinių mokslų sistemoje [25].

Kitas teisininkas, V. Makovskis (W. Makowski), siūlė teisės studijose kriminalistiką ir teismo mediciną bendrajame kurse dėstyti keturis semestrus [26].

Tarpukario Lenkijoje tam tikri aktualūs kriminalistikos kursai buvo skaitomi kai kuriuose universitetuose. Kriminalistika buvo sutelkta baudžiamosios teisės katedrose: pavyzdžiui, Varšuvos universitete (katedros vedėjas prof. V. Makovskis), Poznanės universitete (katedros vedėjas prof. J. Bosovskis (Bossowski), Lvovo universitete (katedros vedėjas prof. J. Makarevičius (Makarewicz)).

Apibendrinant tarpukario laikotarpį, galima teigti, kad anų laikų Lenkijoje kriminalistika, kaip savarankiškas mokslas, teoriniu lygiu, galima sakyti, nebuvo plėtojama. Kita vertus, kriminalistikos metodai ir priemonės pakankamai veiksmingai buvo naudojami tiriant nusikaltimus. Kriminalistika tarpukario Lenkijoje turėjo ryškiai taikomąjį pobūdį. Ir tai suprantama, nes iki nepriklausomybės atkūrimo Lenkijos teritorijoje iš esmės nebuvo kriminalistinių ekspertizų įstaigų sistemos. Atkūrus nepriklausomybę, neatidėliotinas valstybės uždavinys buvo užkirsti kelią nusikalstamumui bei teismus ir policiją aprūpinti nusikaltimų tyrimo metodais ir priemonėmis.

Tarpukario Lenkijoje dauguma teisininkų kriminalistiką suvokdavo kaip techninę, pagalbinę discipliną, kuri savo metodais ir priemonėmis turi padėti aiškinti ir tirti nusikaltimus. Iš esmės jie kriminalistiką suprasdavo kaip kriminalistikos techniką arba net kaip nusikaltimų tyrimo meną. Pavyzdžiui, E. Kšimuskis (Krzymuski) 1922 m. rašė, kad kriminalistika – tai nusikaltimų sekimo menas, kurį šiais laikais H. Grosas pakėlė iki susisteminto mokslo lygio [27, p. 26]. Z. Papierkovskis (Papierkowski) rašė, kad kriminalistika – tai mokslas apie tardymo techniką [28, p. 141].

Po Antrojo pasaulinio karo ir socialinių-ekonominių permainų Lenkijoje, kai buvo kuriama visiškai kita valstybinių institucijų sistema, neabejotinai iš esmės turėjo keistis ir teisėsaugos institucijos. Jose, galima sakyti, nebeliko senų darbuotojų. Ir vėl reikėjo beveik viską pradėti iš naujo, bet dabar praktinė patirtis, mokslinės idėjos ėjo iš Rytų ir buvo ideologizuotos. Kartu būtina pažymėti, kad jau nuo šeštojo dešimtmečio teisinėje ir kriminalistinėje literatūroje atsiranda vis daugiau nuorodų į vakarietiškus šaltinius, analizuojama Vakarų šalių patirtis. Dažnai tai buvo daroma per vadinamąją buržuazinio mokslo kritiką. Anais laikais nemažai teisininkų kriminalistiką laikė tik technine disciplina. Taip ją suprato H. Grosas ir E. Locardas. Jie kriminalistiką laikė “nusikaltimo technikos studijomis” [1, p. 66].

Tai, be abejo, buvo tarpukario Lenkijos teisininkų nuomonių atgarsiai, bet kartu ir Tarybų Sąjungos mokslininkų poveikis. Pavyzdžiui, 1952 m. lenkų kalba išleistame M. Strogovičiaus vadovėlyje kriminalistika iš esmės buvo traktuojama tik kaip kriminalistikos technika [29, p. 25–26]. Kriminalistika dažnai tik kaip techninė disciplina buvo suvokiama Vakaruose,

ypač JAV [žr. 30–35].

Toks kriminalistikos suvokimas gali būti aiškinamas ir nepakankamu šio mokslo raidos lygiu, tam tikrais mokslinių tyrimų prioritetais bei nepakankamu kriminalistikos metodologiniu pagrindu, takoskyros su baudžiamuoju procesu paieška teoriniu lygiu ir pan.

Bet dauguma anų laikų kriminalistikos definicijų apibūdindavo šį mokslą kaip žinių apie nusikaltimų tyrimą sistemą, į kurią lygiaverčiais pagrindais buvo įtraukiamos ir kriminalistikos technika, ir tardymo taktika. Kartu buvo kritikuojamas siauras kriminalistikos suvokimas [36].

Po Antrojo pasaulinio karo kriminalistika dažnai buvo suvokiama kaip disciplina, kuri panaudoja gamtos ir technikos mokslų laimėjimus spręsdama kovos su nusikalstamumu problemas.

Bet pamažu pradėta suvokti, kad kriminalistika – tai ne tik mokslas, kuris tiesiogiai panaudoja arba geriausiai atveju adaptuoja kitų mokslų laimėjimus ir diegia juos į teisėsaugos institucijų veiklos praktiką, bet ir analizuoja kovos su nusikalstamumu praktiką ir, remdamasis apibendrintais duomenimis, rengia savas šios veiklos tobulinimo rekomendacijas ir metodikas.

Taip kriminalistikoje atsirado vietos ne tik plačiai suvokiamai nusikaltimų tyrimo taktikai, bet pamažu kūrėsi kriminalistikos teorinių pagrindų užuomazgos.

Šiuo laikotarpiu pakankamai didelę įtaką Lenkijos mokslininkų koncepcijoms darė A. Vinbergo darbai. Pagal A. Vinbergo koncepciją, kriminalistiką sudaro dvi dalys: kriminalistikos technika ir kriminalistikos taktika [37, p. 4–6].

Ši kriminalistikos koncepcija buvo palaikoma ir tokių Lenkijos kriminalistų kaip J. Zeno (Sehno) [38, p. 30], P. Horošovskio (Horoszowski) [39, p. 13–14], R. Zelvianskio (Zelwiański) [40, p. 18] ir kt.

J. Zenas, vienas iš kriminalistikos pradininkų Lenkijoje, po Antrojo pasaulinio karo šį mokslą labai glaudžiai siejo su įrodinėjimo procedūra baudžiamajame procese. Kriminalistiką jis suprato kaip žinias apie tikslingo pėdsakų suradimo ir įtvirtinimo taktinius ir techninius būdus bei priemones, jų tikslingą panaudojimą įrodinėjimo procese norint nustatyti objektyvią tiesą ir ypač stengiantis užkirsti kelią nusikalstamumui [38, p. 30].

Būtina pabrėžti, kad J. Zenas buvo vienas ir pirmųjų Lenkijos mokslininkų, kuris matė kriminalistikos vietą ne tik tarp kriminalinių mokslų.

Nuo pirmųjų pokario dešimtmečių Lenkijos kriminalistai daug dėmesio skyrė vienai iš pagrindinių kriminalistikos problemų – jos funkcijai. J. Zenas, vėliau ir M. Kulickis (Kulicki) pabrėždavo kriminalistikos ryšį su įrodinėjimo procesu ir, apibūdindami kriminalistiką, nekalbėjo apie jos paieškos bei kitas neprocesines funkcijas [41, p. 29]. Kitas žinomas kriminalistas J. Vidackis teigė, kad kriminalistikos tikslas yra parengti nusikaltimų aiškinimo ir nusikaltėlių paieškos bei jų kaltės įrodymo metodus [42, p. 12].

Vėliau vis dažniau randasi nuomonių, kad kriminalistika privalo nagrinėti ne tik nusikaltimus „*sensu stricto*“, bet ir kitus reiškinius, kai kurias visuomeninės patologijos išraiškas, kurios tiesiogiai daro įtakos nusikalstamumui arba sudaro sąlygas jam plėtotis. Tokių reiškinių analizė yra būtina, nes tai medžiaga, leidžianti prognozuoti tam tikrų fenomenų, reiškinių plėtrą bei numatyti būdus ir priemones užkirsti tiems reiškiniams kelią. Pavyzdžiui, tokios nuomonės buvo H. Koleckis (Kolecki) [43, p. 82]. Panašios nuomonės buvo ir T. Hanausekas (Hanausek) [44, p. 8].

Dar vėliau T. Hanausekas modifikavo savo kriminalistikos sampratą, pabrėždamas informacijos ir jos šaltinių reikšmę bei nusikaltimo sampratą kaip pagrindinį dalyką, apie kurį „sukasi“ visa kriminalistika. Užuo kalbėjęs apie nusikalstamumą, jis kalba apie žmones, įvykius ir jų aplinkybes [45, p. 242].

Anų laikų kriminalistikos raidai Lenkijoje labai didelę įtaką darė prakseologo T. Kotarbinskio (Kotarbiński) darbai, ypač jo veikalas „Traktatas apie gerą darbą“ [46]. Todėl vis dažniau Lenkijos kriminalistai imdavo kritikuoti, jų manymu, nepagrįstai susiaurintą kriminalistikos dalyką, kuris aprėpdavo tik nusikaltimų tyrimo taktiką ir techniką. Jų manymu, remiantis T. Kotarbinskio idėjomis, nusikaltimų tyrimas – tai kova, o vienas iš pagrindinių kiekvienos kovos principų yra priešininko pažinimas. Todėl tikslinga į kriminalistikos dalyko turinį taip pat įtraukti ir nusikaltimo darymo taktiką ir techniką [47, p. 67].

Ir visiškai logiškas žingsnis buvo į kriminalistikos struktūrą įtraukti nusikaltimų užkar-

dymo, prevencijos taktiką ir techniką. Tokios koncepcijos laikėsi nemažai kriminalistų. Iš jų galima paminėti V. Gutekunstą (W. Gutekunst) [48, p. 25–26], Z. Čečotą (Czeczot), M. Čubalskį (Czubalsk) [49, p. 9] ir kitus.

Pavyzdžiui, B. Holysto (Hołyst) kriminalistikos vadovėlio aštuntajame leidime, išleistame 1996 m., išlieka ne tik ši kriminalistikos koncepcija, bet pagal šią koncepciją yra sudaryta ir vadovėlio struktūra [50].

Tokia triada (nusikaltimų padarymo taktika ir technika, nusikaltimų tyrimo taktika ir technika bei nusikaltimų prevencijos, užkardymo taktika ir technika) yra pakankamai pagrįsta. Kitas dalykas, ar šios dalys yra vienodai svarbios, ar nėra absoliutizuojama tam tikra loginė mokslo konstrukcija.

Nusikaltimo padarymo būdas (*modus operandi system*, arba kriminalinė fenomenologija, arba lenkų kriminalistų vartojama terminija “nusikaltimo padarymo taktika ir technika”) nuolat buvo teisininkų ir kriminalistų akiratyje.

Ši problema plačiau arba siauriau buvo aiškinama daugumoje kriminalistikos vadovėlių nuo H. Grosio laikų. Laikantis mūsų kriminalistikos koncepcijos, nusikaltimo padarymo būdas yra nagrinėjamas teorinėje dalyje ir nagrinėjant atskirų nusikaltimų rūšių tyrimo metodikas. Tyrimo metodikose nusikaltimo padarymo būdas yra būtinas kriminalistinės nusikaltimo charakteristikos elementas.

Septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose Lenkijoje pakankamai plačiai buvo nagrinėjami Tarybų Sąjungos kriminalistų darbai. Lenkijos kriminalistai buvo susipažinę su pagrindinėmis Rytų kriminalistikos koncepcijomis. Jie žinojo, kad egzistuoja koncepcija, kuri kriminalistikoje išskiria bendrąją dalį (kriminalistikos taktiką ir techniką) bei ypatingąją dalį (kriminalistikos metodiką).

Bet pasekėjų anais laikais ši koncepcija nesulaukė, nes buvo manoma, taip, pavyzdžiui, rašė Z. Čečotas ir M. Čubalskis, kad metodika iš esmės nieko nauja nepateikia, o tik praplečia ir susistemina jau pateiktas žinias [49, p. 11].

Aštuntojo dešimtmečio viduryje Lenkijoje jau nemažai autorių teigė, kad kriminalistika turi aptarnauti ne tik baudžiamąjį, bet ir civilinį bei administracinį procesus. Kriminalistikos metodai gali būti taikomi ir kitose gyvenimo sferose. Todėl dėsningai kilo ir klausimas: jeigu kriminalistika realizuoja savo funkcijas ne tik baudžiamajame procese (o faktiškai ji yra metodologinis pagrindas renkant, įtvirtinant, paimant, tiriant, vertinant ir panaudojant įrodymus civiliniame ir administraciniame procese), tai ar jos pavadinimas, kilęs nuo žodžio *crimen*, atitinka atliekamas funkcijas [51, p. 14].

Aštuntajame dešimtmetyje Lenkijoje susiformavo bent kelios kriminalistikos mokslo koncepcijos. Veikiantys mokslo centrai sukauė nemažai pozityvios informacijos, mokslininkai vis dažniau susidurdavo su įvairaus lygio metodologinėmis ir teorinėmis problemomis. Pribrendo reikalas spręsti teorinio lygio problemas.

Būtinumas spręsti filosofines (metodologines) konkretaus mokslo problemas atsiranda tada, kai moksle įvyksta kokybinis šuolis, o tiksliau, kai nuolat besivystantis mokslas pasiekia tokį lygį, kai tampa pajėgus kelti ir spręsti bendruosius teorinius uždavinius.

Z. Ruškovskio (Ruszkowskio) nuomone, dabartinė kriminalistika po kelių audringų raidos dešimčių įžengė į kokybinių pervertinimų etapą. Praktinis kriminalistinių žinių lygis, kurį rodo vis tvirtesnis jų teorinis pagrindimas, dar neturi atitinkamų svėrtų metamoksliniuose tyrimuose [52, p. 299].

Z. Ruškovskio straipsnyje [52] yra keliamos kelios labai svarbios problemos. Tarp jų jau minėta kriminalistikos metodologijos problema, kriminalistikos vieta kitų mokslų sistemoje (bandoma įrodyti, kad nors kriminalistika per savo tikslus ir uždavinius yra glaudžiai susijusi su teisės mokslais, bet, atsižvelgiant į ontologinius ir metodologinius kriterijus, ji nėra teisės mokslas). Dar viena problema, kuri yra nagrinėjama straipsnyje, – tai žinių integracijos ir deintegracijos procesai kriminalistikos technikoje, jų poveikis mokslo raidos perspektyvoms.

1984 m. J. Koniečnis (Konieczny) išleido monografiją “Metodologinė kriminalistikos charakteristika” [53]. Autorius bando rasti kriminalistikos (kaip pretenduojančios į mokslo disciplinos statusą) ir mokslo sąlyčio taškų, bando įrodyti, kad kriminalistikoje pažinimas turi bent du lygius: praktinį ir teorinį.

Bet ar teorinis pažinimas kriminalistikoje pasiekė tokį lygį, kad būtų galima teigti, jog šis

mokslas turi savo metodologiją? Monografijoje nagrinėjami ir kiti metodologiškai kriminalistikai svarbūs klausimai: kriminalistikos dalykas, tikslai bei jų svarba ir kt.

Devintajame dešimtmetyje buvo organizuojama pakankamai daug įvairaus lygio mokslinių konferencijų. Katovicų universiteto Kriminalistikos katedra daug metų rengė kriminalistikos metodologijos konferencijas, kuriose dalyvavo visas Lenkijos kriminalistų elitas. Tokie simpoziumai buvo naudingi ne tik dėl to, kad juose buvo nagrinėjamos mokslinės ir praktinės problemos, bet ir dėl bandymų surasti konsensuą tarp kriminalistų socialinių ir kriminalistų gamtos bei technikos mokslų atstovų. Nors šios konferencijos ir turėjo metodologinę kryptį, pavyzdžiui, 1988 m. VIII vykusioje kriminalistikos ir jai artimų mokslų metodologijos konferencijoje Silezijos sostinėje Katovicuose dauguma pranešimų buvo tokio pobūdžio (S. Pikulski. Materialios tiesos nustatymo metodika jurisdikciniame procese; T. Vidla (Widła). Įrodymo, gauto iš eksperto išvados, vertinimo kriterijai ir kt.), bet dalis buvo skirta teorijos ir praktikos santykiui (J. Widacki. Eksperto tiesa ir teisėjo tiesa; Z. Ruszkowski. Teorijos ir praktikos reikšmė kriminalistikos raidai) bei istorinio pobūdžio pranešimams, pavyzdžiui, V. Bženkas rašė apie žymiausią tarpukario Lenkijos kriminalistikos atstovą dr. V. Sobolevskį [54].

Paskutiniame amžiaus dešimtmetyje ryškiai pastebimas kriminalistų mokslininkų ir praktikų suaktyvėjimas. Naujos galimybės, atsiradusios Lenkijoje, buvo ir yra aktyviai išnaudojamos.

Labai suaktyvėjo mokslininkų ir praktikų ryšiai su kolegomis iš Vakarų. Tai ir išvykos į užsienio šalis, ir dalyvavimas konferencijose, bendrų mokslo programų įgyvendinimas ir t.t. Labai pagyvėjo leidyba. Tik per pastaruosius penkerius metus buvo išleisti keli kriminalistikos vadovėliai [55; 50; 55, 57; 58; 59], kai kurie iš jų buvo išleisti pakartotinai. Leidžiama nemažai monografijų. Šį dešimtmetį Lenkijoje buvo išleistos dvi Č. Gžešiko (Cz. Grzeszyk) ir J. Muščinskio (Moszczyński) monografijos daktiloskopijos klausimais [60; 61]. Per pastaruosius penkerius metus išleistos dvi monografijos, skirtos teoriniams ir teisiniams ekspertizės klausimams [53; 54]. Leidžiamos monografijos, kuriose gvildenami tradiciniai kriminalistikos klausimai, pavyzdžiui, T. Hanauseko monografija apie kriminalistikos taktiką [64], monografijos labai kontraversiškais klausimais, pvz., R. Javorskio (Jaworski) knyga apie poliografinius tyrimus [66].

Keliolika kriminalistikos katedrų universitetuose atlieka įvairaus pobūdžio ir įvairių kryptių tyrimus. Dažniausiai tokios katedros specializuojasi tirdamos vieną ar kelias pagrindines problemas. Pavyzdžiui, Vroclavo universiteto Kriminalistikos katedros pagrindinė ilgamečių tyrimų kryptis – kriminalistiniai rašotyro klausimai. Keliolika metų šia pagrindine tyrimų tema organizuojamos mokslinės kriminalistikos konferencijos. 1998 m. vyko VIII, o 2000 m. vyks IX konferencija, skirta šiai problematikai. Po kiekvienos tokios konferencijos leidžiami mokslo darbai [57]. Pastaraisiais metais nutarta šią medžiagą leisti ne tik lenkų, bet ir anglų kalbomis, nes šitose konferencijose dalyvauja mokslininkai iš daugelio, ne tik Europos, šalių.

Universitetų kriminalistikos katedrose, be pagrindinės mokslo tiramosios temos, paprastai yra nagrinėjamos ir kitos temos. Pavyzdžiui, Vroclavo universitete nagrinėjamos poliografinės ekspertizės problemos.

Viename straipsnyje net paviršutiniškai aprėpti bet kurios šalies kriminalistikos mokslo raidos neįmanoma. Reikia pasakyti, kad ir dabar Lenkijoje yra gana daug skirtingų kriminalistikos mokslo koncepcijų, kurios materializuojamos įvairiose monografijose, vadovėliuose. Vienos koncepcijos išlieka iš esmės nepakitusios dešimtmečiais (žr. B. Holysto koncepcija, kuri iš esmės nepasikeitė per keletą dešimtmečių. Tai rodo jo kriminalistikos vadovėlio pirmasis ir aštuntasis leidimai.), kitų koncepcijų atstovai bando ieškoti savotiško kompromiso tarp praeities koncepcijų, jas modernizuodami, arba į esamas koncepcijas įtraukia naujų elementų, dalių.

Šiek tiek plačiau panagrinėsime vieno iš seniausių ir labiausiai žinomų Lenkijos kriminalistų T. Hanauseko koncepciją. Jis kriminalistiką apibūdina kaip mokslą apie taktikos principus, būdus ir technikos metodus bei priemones, nukreiptas į teisiškai neigiamų visuomeninių reiškinių ir ypač nusikaltimų bei nusikaltėlių, taip pat ryšių tarp asmenų ir įvykių buvimo ar nebuvimo nustatymą ir kelio nusikaltimams bei kitiems neigiamiems ir teisiškai revalen-

tiniamis reiškiniams užkirtimą. Šis mokslas taip pat užsiima prognozavimo strategija ir galimų neigiamų reiškinių atpažinimu bei jų profilaktika užkertant kelią jų atsiradimui bei plėtrai [58, p. 23–24].

Remdamasis šia definicija, T. Hanausekas, priešingai negu dauguma Lenkijos kriminalistų, kriminalistiką suvokia ne tik kaip taktikos ir technikos sistemą, bet įtraukia į ją kaip, pavyzdžiui, Vokietijos kriminalistai, dar ir strategiją. Be to, jis kriminalistikos sistemai priskiria ir metodiką, kurią suvokia kaip taktikos ir technikos adaptaciją aiškinant ir tiriant tam tikras nusikaltimų rūšis.

T. Hanausekas labai glaudžiai sieja kriminalistiką su kriminologija, kaip tą daro ir kai kurie kiti Lenkijos kriminalistai, tarp jų ir B. Holystas, kurio „Kriminologija“ sulaukė kelių leidimų (o kriminalistikos vadovėlis aštuonių leidimų). Be to, B. Holystas yra naujo vadovėlio „Viktimologija“ autorius [67; 68].

T. Hanausekas teigia, kad kriminalistiką determinuoja tokios profiliojuojančios sritys kaip nusikalstamumo etiologija, simptomatologija ir viktimologija. Kriminalistikos laimėjimai taikomi baudžiamajame procese, atliekant operatyvinius veiksmus ir ekspertizes.

Jis nurodo, kad kriminalistika turi kelias pagrindines funkcijas: žvalgybinę, aiškinamąją, įrodomąją, prevencinę (profilaktinę).

T. Hanauseko nuomone, žvalgybinė kriminalistikos funkcija – tai tam tikrų metodų ir priemonių, leidžiančių gauti pakankamai informacijos apie vietą, daiktą, priešininką bei dabarties ir ateities kriminalistinių veiksmų taktiką, parengimas [49, p. 37].

Būtina pabrėžti, kad dauguma mokslininkų kriminalistikos metodais ir priemonėmis laiko tokias priemones, kurios pas mus yra laikomos operatyvinėmis. Šiame žvalgybinės funkcijos apibūdinime aiškiai matomos T. Kotarbinskio idėjos.

Žvalgybinė funkcija realizuojama renkant informaciją apie dabarties arba ateities veiksmų teritoriją, tam tikras grupes (narkomanų ir kt.), asmenis, veiksmus ir pan.

Aiškinamoji funkcija siejama su vienu iš pagrindinių kriminalistikos tikslų, t.y. tam tikrų veiksmų, jų mechanizmo ir aplinkybių bei tam tikrų asmenų nustatymu.

Įrodomoji funkcija realizuojama vadovaujantis baudžiamojo proceso įstatymu per tam tikrus procesinius veiksmus.

Prevencinė funkcija realizuojama veikiant pavojaus šaltinį, galimus pasikėsavimo objektus ir aplinkybes, keliančias pavojų. Prevencinė funkcija gali būti realizuojama tiesiogiai ir netiesiogiai.

Apibendrinant kriminalistikos sampratą Lenkijoje, galima teigti, kad šis procesas turėjo savo pakilimus ir nuosmukius. Kriminalistikos raidos analizė parodė, kad tarp Lenkijos ir Lietuvos yra nemažai panašumų. Atgavus nepriklausomybę, mūsų šalys po Pirmojo pasaulinio karo buvo nualintos, neturėjo savo valstybinių struktūrų, kurias po daugelio metų reikėjo kurti iš naujo.

Kriminalistikos mokslo, o tiksliau kriminalistikos praktikos, buvo tik užuomazgos, ir jis negalėjo būti lyginamas su Austrijos, Vokietijos ir kitų Vakarų šalių kriminalistika. Bet per palyginti trumpą laikotarpį Lenkijoje ir Lietuvoje buvo sukurtos kriminalistinės struktūros, užtikrinančios teisingumo poreikius. Tarpukario metais Lenkijoje buvo sukurtos kriminalistikos mokslo raidos praktinės prielaidos, o praktinis kriminalistikos lygis buvo lyginamas su kaimynų.

Antrojo pasaulinio karo metu Lenkijos policija buvo sunaikinta (pavyzdžiui, tik Rusijos Ostaškovo mieste buvo sušaudyta apie penki tūkstančiai Lenkijos policijos pareigūnų).

Patekus Lenkijai į Tarybų Sąjungos įtaką, teisėsaugos institucijos buvo kuriamos iš naujo ir net kriminalistikos mokslas buvo kuriamas pagal sovietinį modelį, jų patarėjams prižiūrint.

Bet pamažu kriminalistika Lenkijoje atsigavo, pradėjo kurtis kriminalistikos katedros universitetuose, kūrėsi ir stiprėjo ekspertinės įstaigos.

Po Antrojo pasaulinio karo per kelis dešimtmečius Lenkijoje kriminalistika iš praktinės veiklos pamažu tampa mokslu su savo teorija ir metodologija. Kriminalistika perima idėjas ne tik iš Rytų, bet ir iš Vakarų, kartu plėtoja savo tradicines koncepcijas.

Lenkijoje atsiranda kelios kriminalistikos mokyklos. Mokslininkai labai konceptualiai

pradeda nagrinėti kriminalistikos metodologijos problemas.

Bet tik paskutiniame amžiaus dešimtmetyje, kai Lenkija tapo tikrai demokratine valstybe ir atsirado nevaržoma pasikeitimo idėjomis laisvė, kriminalistikos moksle įvyko kokybinių pokyčių (atsirado daug įdomių mokslinių ir metodinių publikacijų ir, svarbiausia, sparčiai pradėjo keistis mokslo prioritetai, daugėjo rimtų mokslinių tyrimų, konferencijų ir kt.).

Be abejojimo, panaši istorinė praeitis, vienodi Lietuvos ir Lenkijos siekiai, panaši socialinė-ekonominė padėtis, panašios nusikalstamumo tendencijos sudaro palankias sąlygas stiprinti ir bendradarbiavimą užkertant kelią nusikalstamumui, plėtoti kriminalistiką kaip mokslą ir praktinę veiklą.

Išvados

Apibendrinant straipsnyje nagrinėjamus klausimus, galima padaryti tokias išvadas:

1. Kriminalistikos mokslo atsiradimo ir raidos sąlygos Lenkijoje ir Lietuvoje buvo panašios, nes buvo panašūs socialiniai, ekonominiai ir organizaciniai valstybinių, taip pat ir teisėsaugos, struktūrų kūrimosi dėsniai. Tarpukariu ir Lenkijoje, ir Lietuvoje kriminalistikos raida buvo siejama su nusikaltimų tyrimo veiklos užtikrinimu (kuriamos atitinkamos kriminalistinės institucijos, rengiami specialistai ir pan.), bet didelių teorinio pobūdžio tyrimų tais laikais nebuvo atliekama.
2. Kriminalistikos raidai po Antrojo pasaulinio karo Lenkijoje Rytai turėjo gana didelę įtaką. Tik šeštajame–septintajame dešimtmečiuose pasirodo publikacijų, kurių autoriai kitaip traktuoja kriminalistikos sampratą ir sistemą. Anų laikų kriminalistikos raidai didelę įtaką turėjo prakseologo T. Kotarbinskio darbai.
3. Kriminalistikos mokslo raidai ypač svarbią reikšmę turėjo kriminalistikos katedrų steigimas universitetuose. Tai leido pradėti išsamius ne tik konkrečių praktinių, bet ir svarbių metodologinių problemų tyrimus.
4. Kriminalistikos mokslas Lenkijoje ypač suklestėjo paskutiniu dešimtmečiu, užmezgus glaudžius ryšius su kolegomis iš Vakarų.
5. Šiuo metu Lenkijoje egzistuoja kelios kriminalistikos mokslo koncepcijos, kurias plėtoja keli pagrindiniai kriminalistikos mokslo centrai.

LITERATŪRA

1. **Hanausek T.** O przedmiocie kryminalistyki // Acta Universitatis Wratislaviensis. Nr. 750. Prawo CXXV. – Wrocław, 1985.
2. **Kryminalistyka** / pod. red. prof. dr hab. Jana Widackiego. – Warszawa, 1999.
3. **Gross H.** Kryminalistische Institute // AfK. 1898. T. 1. Nr. 1.
4. **Thorwald J.** Stulecie detektywów. – Kraków, 1971.
5. **Sobolewski W.** Laboratoria i instytuty kryminalistyczne // Przegląd Policyjny. 1937. Nr. 5.
6. **Крылов И. Ф.** В мире криминалистики. – Ленинград, 1980.
7. **Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р.** Криминалистика. – Москва, 1999.
8. **Brzęk W.** Początki kryminalistyki w Polsce // Kwartalnik historii nauki i techniki. – Warszawa, 1985. Nr. 1.
9. **Widacki J., Brzęk W.** Wspólne początki medycyny i kryminalistyki // Problemy kryminalistyki. 1980. Nr. 143.
10. **Wachholz L., Olbrycht J.** Medycyna sądowa. – Warszawa, 1924.
11. **Palskys E.** Lietuvos kriminalistikos istorijos apybraižos (1918–1940). – V., 1995.
12. **Mrozowski J.** Dochodzenie chemiczne – sądowe sfałszowanych pism // Wiadomości Farmaceutyczne. 1879. Nr. 11.

13. **Lax G.** Policja kryminalna – praktyczny podręcznik dla użytku szkół policyjnych dla wywiadowców w formie pytań i odpowiedzi. – Stanisławów, 1921.
14. **Ludwikowski W.** Policja śledcza (kryminalna) // Gazeta Policji państwowej. 1920. Nr. 2.
15. **Rozkaz** nr. 389 Komendanta Głównego PP z 31 01 1928 roku.
16. **Rozkaz** nr. 646 Komendanta Głównego PP z 28 02 1935 roku.
17. **Łukomski B.** Służba śledcza i taktyka kryminalna. – Lwów, 1924.
18. **Chodkiewicz K.** Technika i taktyka kryminalna. – Przemyśl, 1931.
19. **Jakubiec J.** Daktyloskopia // Tygodnik PP Na posterunku. 1923. Nr. 13–18. Nr. 22–26.
20. **Fajer L.** Pismo jako dowód rzeczowy. – Warszawa, 1939.
21. **Sobolewski W.** Identyfikacja łusek i pocisków z krótkiej broni palnej dla celów sądowych // Przegląd Policyjny. 1923. Nr. 5, 6.
22. **Różycka D., Borkowski T.** Dzieje Instytutu Ekspertyz Sądowych 1929–1979. – Warszawa, 1979.
23. **Sadłowski H.** Projekt utworzenia Instytutu Kryminalistycznego // Gazeta Administracji i Policji Państwowej. 1925. Nr. 22.
24. **Strassman H.** Hasło Kryminalistyka // Encyklopedia podręczna prawa karnego. T. 2.
25. **Wolter W.** Kilka uwag o metodologii nauk kryminologicznych // Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny. 1934. Nr. 4.
26. **Makowski W.** Uniwersyteckie studium kryminalistyczne. – Warszawa, 1924.
27. **Krzymuski E.** Wykład procesu karnego. – Kraków, 1922.
28. **Papierkowski Z.** Dowód poszlakowy w postępowaniu karnym. – Lublin, 1933.
29. **Strogowicz M.** Proces karny. – Warszawa, 1952.
30. **Turner R.** Forensic Science and Laboratory Technics. – Springfield, 1949.
31. **Dienstein W.** Technics for the Crime Investigator. – Springfield, 1952.
32. **Svensson A., Wendel O.** Crime Detection. – London, 1995.
33. **Kirk P.** Crime Investigation. – New York, 1953.
34. **O'Hara Ch., Osterburg J.** An Introduction to Criminalistics. – New York, 1956.
35. **Söderman H., O'Connell J. J.** Modern Criminal Investigation. – New York, 1962.
36. **Horoszowski P.** Niewłaściwe tendencje w współczesnej kryminalistyce // Problemy kryminalistyki. 1957. Nr. 10.
37. **Криминалистика** /под ред. А. И. Винберга. – Москва, 1950. Т. 1.
38. **Sehn J.** Kryminalistyka a prawo procesowe // NP. 1958. Nr. 6.
39. **Horoszowski P.** Kryminalistyka. Wyd. II. – Warszawa, 1958.
40. **Zelwiański R.** Rola kryminalistyki w ściganiu przestępstw // Materiały ze spotkania czytelników Problemów kryminalistyki. – Zielona Góra, 1960.
41. **Kulicki M.** Kryminalistyka. Cz. I. – Toruń, 1972.
42. **Kryminalistyka** /pod red. Widackiego J. – Katowice, 1980.
43. **Kołecki H.** Struktura współczesnej kryminalistyki // Zeszyty Naukowe ASW. 1981. Nr. 28.
44. **Adamczak S., Hanausek T., Jarosz J.** Kryminalistyka. Zagadnienia wybrane. – Kraków, 1971. Cz. I.
45. **Hanausek T.** Model procesu wykrywania sprawcy przestępstwa // Studia kryminologiczne, kryminalistyczne i penitencjarne. – Warszawa, 1974. T. I.
46. **Kotarbiński T.** Traktat o dobrej robocie. – Łódź – Wrocław, 1955.
47. **Cieślak M.** Normy celowościowe i ich rola w procesie karnym // Zagadnienia prawa karnego i teorii prawa. Praca Zbiorowa. – Warszawa, 1959.
48. **Gutekunst W.** Kryminalistyka. Zarys systematycznego wykładu. Wyd. II. – Warszawa, 1974.
49. **Czczot Z., Czubalski M.** Zarys kryminalistyki. – Warszawa, 1972.
50. **Hołyst B.** Kryminalistyka. Wydanie VIII zmienione i rozszerzone. – Warszawa, 1996.
51. **Kegel Z.** Ekspertyza ze stanowiska procedury i kryminalistyki. – Wrocław, 1976.
52. **Ruszkowski Z.** Wpływ nauk przyrodniczych na obraz metodologiczny kryminalistyki // Studia kryminologiczne, kryminalistyczne i penitencjarne. – Warszawa, 1982. T. 12.
53. **Konieczny J.** Metodologiczna charakterystyka kryminalistyki. – Katowice, 1984.
54. **Materiały VIII Sympozjum Metodologii Kryminalistyki i Nauk Pokrewnych** / pod red. Koniecznego J. – Katowice, 1988.
55. **Kulicki M.** Kryminalistyka. – Toruń, 1994.
56. **Technika kryminalistyczna** / pod red. Kędzierskiego W. – Szczytno, 1994. Cz. 1.; 1995. Cz. 2 i 3.
57. **Czczot Z., Tomaszewski T.** Kryminalistyka ogólna. – Toruń, 1996.
58. **Hanausek T.** Kryminalistyka. Zarys wykładu. – Kraków, 1998. Wyd. III.
59. **Kryminalistyka** / pod red. Widackiego J. – Warszawa, 1999.
60. **Grzeszyk Cz.** Daktyloskopia. – Warszawa, 1992.

61. **Moszczyński J.** Daktyloskopia. – Warszawa, 1997.
62. **Kalinowski S.** Opinia biegłego w postępowaniu karnym. – Warszawa, 1994.
63. **Tomaszewski T.** Dowód z opinii biegłego w procesie karnym. – Kraków, 1998.
64. **Hanausek T.** Zarys taktyki kryminalistycznej. – Warszawa, 1994.
65. **Jaworski R.** Dowód odciążający z ekspertyzy poligraficznej. – Wrocław, 1999.
66. **Problemy dowodu z dokumentu.** Materiały VIII Wrocławskiego Sympozjuma Badań Pisma. 17–19 czerwca 1998 r. / pod red. Kegla Z. – Wrocław, 1999.
67. **Hołyst B.** Kryminologia. Wyd. VI zmienione. – Warszawa, 1999.
68. **Hołyst B.** Wiktymologia. Wyd. I. – Warszawa, 1999.

Development of Criminalistics in Poland

Assoc. prof. dr. H. Malevski

Law Academy of Lithuania

SUMMARY

The article seeks to overview the problems of criminalistics' development in Poland. In the beginning of the XXth century after Poland regained its independence various expertise structures including forensic ones emerged and made up the material preconditions for the broadening of criminalistics. Regardless of there were no specialised forensic science research institutions during the between-wars period, the practical application of criminalistics methods and means was comparable with the application in neighbouring countries. Rather plenty of methodical literature in criminalistics and monographs on particular questions were published in that period.

After the war the forensic science and practice were under the influence of the Soviet Union. However, gradually the centres of distinctive criminalistics started to develop that followed the ideas of Polish pre-war and Western scientists. After the change of formation in Poland the democratic changes in criminalistics induced its fast development. The qualitative changes in practical application were noticed too. Variety of opinions allows the development of forensic science. This is demonstrated in the recent years editions mentioned by the author.

Similar history, equivalent aims of Lithuania and Poland resembling social and economical situation and corresponding criminality development trends produce favorable conditions to strengthen and advance the cooperation in theoretical criminalistics and its practical application.

